

فصلنامه تاریخ اسلام

سال دوم، شماره یکم، بهار ۱۳۸۰، ص ۱۹۷-۲۱۲

پژوهش‌ها و منابع مطالعاتی تاریخ اسلام در اینترنت

□ میرهادی حسینی*

مقدمه

در سال‌های اخیر، روش‌های نوینی در عرصه پژوهش‌های علمی ظهور کرده است. این موج، که در سایه «فن‌آوری سریع انتقال اطلاعات» بوجود آمده، تمامی شاخه‌های علوم و در نتیجه پژوهش‌های تاریخی را هم در بر گرفته است. اگر روزی یک مورخ می‌توانست با در اختیار داشتن یک کتابخانه و منابع اصلی به تحقیق بپردازد، امروزه همان مورخ مجبور است با خارج شدن از کتابخانه و با به اشتراک گذاشتن پژوهش‌های خود با دیگران، اطلاعات و تحقیقات خود را روز آمد (up Date) کند.

اگرچه تفسیر و بیان کامل «نگاهی نوبه پژوهش در تاریخ» موضوعی است که از مقوله این نوشتار خارج است اما نکات فوق‌الذکر، دریچه‌ای برای بیان استفاده از اینترنت از مطالعات تاریخی می‌باشد.

* عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت معلم.

امروزه اکثر مراکز پژوهشی و دانشگاه‌های معتبر با ایجاد یک پایگاه (site) علمی در اینترنت، آخرین برنامه‌ها و تحقیقات خود را در معرض دیگران قرار می‌دهند و با به اشتراک گذاشتن پژوهش‌های خود، از جدیدترین تحقیقات در هر نقطه از جهان مطلع می‌شوند.

در این مقاله برآنیم که نگاهی به منابع مطالعات تاریخ اسلام در سایت‌های اینترنتی وابسته به مراکز علمی و دانشگاهی داشته باشیم. در تمامی این نوشتار، آدرس‌های اینترنتی (URI) پایگاه‌هایی که بتوان به این منابع دسترسی پیدا کرد، را معرفی می‌کنیم. قبل از ورود به مبحث اصلی، لازم است که کاربران با سه اصطلاح اصلی در هنگام استفاده از اینترنت آشنا باشند.

۱. آدرس اینترنتی (Internet address):

پس از اتصال به اینترنت، برای ورود به یک پایگاه، آدرس اینترنتی آن را در کادر خالی بالای برنامه Internet Explorer که Address Bar نام دارد، وارد کرده و کلید Enter را بزنید.

۲. کلیک کردن (click):

به معنی زدن کلید سمت چپ ماوس (mouse) روی یک گزینه است.

۳. پیوند (Link):

هنگامی که به یک پایگاه وارد شدید، با بخش‌های مختلف روبرو می‌گردید. در صورتی که بخواهید به هر یک از بخش‌های فرعی وارد شوید، اشاره‌گر (mouse) را روی آن قسمت ببرید، در صورتی که علامت اشاره‌گر از حالت قبلی خود به صورت تصویر یک «دست انسان» در آمد، نشانه آن است که با کلیک بر روی آن قسمت، می‌توانید وارد آن بخش شوید. این بخش (که گاهی زیر آن خط کشیده شده) پیوند (link) نامیده می‌شود، زیرا با کلیک بر روی آن، عملاً به صفحه دیگری پیوند پیدا

خواهید کرد.

دانشگاه فوردهام:

در دانشگاه Fordham نیویورک سیتی می توان به منابع مطالعاتی مذاهب مختلف دسترسی پیدا کرد آدرس سایت اینترنتی این دانشگاه چنین است:

<http://www.fordham.edu>

برای دسترسی به منابع مطالعاتی تاریخ اسلام در سایت دانشگاه Fordham ابتدا به آدرس زیر وارد شوید:

<http://www.fordham.edu/halsall/islam/islamsbook.html>

پس از ورود به صفحه اصلی این پایگاه که با عنوان Internet Islamic History Sourcebook معرفی شده، شاهد پیوندهایی (links) در این صفحه هستیم. از جمله این پیوندها، منابع مکتوب تاریخ باستان در اینترنت، تاریخ اسلام و تاریخ جدید است. با توجه به موضوع مورد نظر، در این مقاله، روی پیوند Islamic history section کلیک کنید. لازم به ذکر است که چون تاریخ صدر اسلام، مقارن قرون وسطی اروپا بوده، لذا این پیوند زیر مجموعه تاریخ قرون وسطی (medieval) گنجانده شده است.

پس از ورود به صفحه مورد نظر، ذیل عنوان Contents، فهرست مطالب موجود در این بخش به صورت پیوند (link) مشاهده می شود. در این فهرست عناوین ذیل وجود دارند:

۱. اعراب قبل از اسلام

این بخش حاوی مطالبی در زمینه وقایع باستانی اعراب است که برگرفته از تاریخ هردوت، جغرافیای استرابن، تاریخ روم از دیوکاسیون، تاریخ روم از آمیانوس و تاریخ جنگ‌ها از پروکوپس است.

هم‌چنین مطالبی را در زمینه اشعار معلقه (The Hanged Poems) مربوط به سال‌های قبل از ۶۲۲ میلادی ملاحظه می‌کنید.

۲. دوره تشکیل حکومت اسلامی توسط پیامبر (ص) تا سال ۶۳۲م که مطالب آن از دایرةالمعارف کاتولیک، احادیث اهل سنت، ابن اسحاق و غیره گرفته شده است.
 ۳. گسترش اسلام و امپراتوری آن تا ۷۵۰م
 در این بخش به موضوعات فرعی همچون اوضاع سیاسی، علم، ادبیات و جنگ‌های صلیبی پرداخته شده است.

۴. اندلس: اسپانیای مسلمان

این بخش حاوی اشعاری از شاعران مراکش به زبان اسپانیایی است.

۵. ایران اسلامی: در این بخش با آثار شعرای مشهور ایران آشنا می‌شوید.

۶. مصر و شمال افریقا

۷. توسعه مذاهب اسلامی شامل تصوف، تسنن و تشیع

۸. ترکان

اینک با زدن کلید (Backspace) روی صفحه کلید، مجدداً به صفحه اصلی که عنوان Internet Islamic History Sourcebook داشت، بازگردید.

در ذیل عنوان Contents، پیوندهای مفیدی را ملاحظه می‌کنید که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. پیوند The Caliphate، شما را با موضوع خلافت اسلامی آشنا می‌کند. این بخش شامل حکومت، علم، فرهنگ، فلسفه، حکومت بنی‌امیه در اسپانیا، فاطمیان مصر، ممالیک و شمال افریقا و هجوم مغول است.

۲. پیوند The Persians در زمینه فرهنگ ایران و صوفیه است.

۳. پیوند Turks مربوط به مناطق ترکی، سلجوقیان و ترکستان است.

۴. پیوند The ottomans در زمینه دولت، فتوحات و فرهنگ عثمانی است.
۵. پیوند Islamic History maps حاوی نقشه‌های تاریخی از چگونگی توسعه اسلام، جنگ‌های صلیبی، اسپانیا، ایران، مصر، ترکان سلجوقی، عثمانی، هند و شرق دور است.
۶. در ذیل Per-Islamic Arabs با پژوهش‌هایی در زمینه تاریخ اعراب قبل از اسلام از جمله با کتاب، بیزانس و اعراب در قرن پنجم «اثر عرفان شهید که در ۱۹۸۹ در واشنگتن منتشر شد، آشنا می‌شوید.
۷. در ذیل Per-Islamic Persia با نوشته‌های ریچارد فرای (Richard Frye) در زمینه میراث ایران و تاریخ ایران باستان آشنا می‌شوید.
۸. در ذیل عنوان Muhammad and Foundations با پژوهش پاتریسیا کرون (Patricia Crone) در زمینه تجارت مکه و ظهور اسلام آشنا می‌شوید. این تحقیق از انتشارات دانشگاه پرینستون به سال ۱۹۸۷ است.
۹. در ذیل عنوان Muhammad, The prophet of Allah پیوند Muhammad, Prophet and statesman حاوی تحقیق هم‌چنین پیوند Muhammad, Prophet and statesman حاوی تحقیق مونتگومری وات (Montgomery Watt) با عنوان «محمد، پیامبر و زمامدار» است که از انتشارات دانشگاه آکسفورد به سال ۱۹۶۱ می‌باشد.
- پیوند Muhammad حاوی پژوهش ماکسیم رودنسون (maxime Rodinson) با عنوان «محمد(ص)» از نیویورک است.
- پیوند AR-Raheeq Al-makhtum (الرحیق المختوم) حاوی تحقیق رحمان المبارک پوری با عنوان «احوال پیامبر(ص)» است.
- در سایت دانشگاه فورد هام، صفحاتی برای مطالعه منابع تاریخ اسلام وجود دارد.

به عنوان نمونه می‌توانید از طریق آدرس زیر، به متن انگلیسی کتاب «علم و تمدن در اسلام» تألیف سیدحسین نصر دسترسی پیدا کنید:

[http:// www.fordham. edu/halsall/med/nasr.html](http://www.fordham.edu/halsall/med/nasr.html)

برای مطالعه پژوهش ج.ج. ساندرز (J. J. Saunders) در زمینه تاریخ میانه اسلام به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// www.fordham. edu/halsall/med/saunders. html](http://www.fordham.edu/halsall/med/saunders.html)

هم‌چنین برای مطالعه مقاله فرد دانر (Fred Donner) در زمینه فتوحات اولیه اسلام (The Early Islamic Conquests) به آدرس زیر وارد شوید:

[http://www.fordham. edu/halsall/med/donner. html](http://www.fordham.edu/halsall/med/donner.html)

این اثر به سال ۱۹۸۱ از انتشارات دانشگاه پرینستون است.

دانشگاه کالیفرنیا جنوبی (usc):

در پایگاه اینترنتی دانشگاه کالیفرنیا جنوبی در امریکا، می‌توان به مطالبی در زمینه تاریخ اسلام دسترسی پیدا کرد. برای آشنایی با «وقایع‌نگاری مختصر» (Brief chronology) از تاریخ اسلام به سایت زیر وارد شوید:

[http:// www.usc.edu/dept/MSA/history/chronology](http://www.usc.edu/dept/MSA/history/chronology)

در این صفحه فهرستی از پیوندها را شامل قرن ۶ میلادی تا قرن ۲۰ میلادی مشاهده می‌کنید. با کلیک (زدن سمت چپ ماوس) بر روی هر یک از این پیوندها، مهم‌ترین وقایع قرن مربوط را مطالعه خواهید کرد. هم‌چنین برای آشنایی با پیامبر اسلام (ص) در پایگاه دانشگاه کالیفرنیا جنوبی به سایت زیر وارد شوید:

[http:// www.usc.edu/dept/MSA/Fundamentals/prophet](http://www.usc.edu/dept/MSA/Fundamentals/prophet)

در این صفحه پیوندهایی را برای آشنایی با تحقیقاتی که در زمینه پیامبر

اسلام (ص)، انجام شده، مشاهده می‌کنید این پیوندها عبار تنداز:

۱. مطالبی برگرفته از «مقدمه‌ای به اسلام» تألیف محمدحمیدالله از مرکز فرهنگی اسلامی پاریس.
۲. پژوهش از پروفیسور ک.اس. راما کریشنا (K. S. Ramakrishna Rao) مدیر گروه فلسفه دانشگاه میسور. این اثر تحت عنوان «اسلام و قرن جدید» در حیدرآباد هند تجدید چاپ شده است.
۳. نوشتاری با عنوان «یک موهبت برای بشر» که توسط انتشارات اسلامی بین‌المللی منتشر شده است.
۴. سنن و حدیث.
۵. گزیده‌ای از کتاب «پیام محمد (ص)» (The message of mohammad) تألیف Athar husain.
۶. خاتم پیامبران تألیف ابوالعلاء مودودی.

پایگاه اطلاع رسانی Islamic Gexteway:

به سایت زیر وارد شوید: <http://ummah.com>

- پس از ورود به این پایگاه از فهرست سمت چپ، روی پیوند Directory کلیک کنید تا به بخش مرکز منابع (Resource Center) در این سایت وارد شوید. در این صفحه پیوندهایی را برای ورود به بخش‌های مختلف ملاحظه می‌کنید.
- الف) چنانچه روی پیوند Islam and science کلیک کنید با موضوع علم و تأثیر آن در تاریخ اسلام آشنا خواهید شد.
- ب) روی پیوند Islamic History کلیک کنید تا با تاریخ اسلام در این پایگاه آشنا شوید. تعدادی از پیوندهای این صفحه را توضیح می‌دهیم:

۱. توضیحاتی در مورد جنگ بدر.
۲. وقایع‌نگاری مختصر از تاریخ اسلام.
۳. تاریخ اسلامی افریقا.
۴. زندگی‌نامه سلطان عبدالحمید دوم و سقوط خلیفه اسلامی.
۵. نقش شیخ الاسلام ابن تیمیه در جهاد علیه تاتارها.
این مقاله در مجله نداء الاسلام، شماره ۱۷، فوریه/مارس ۱۹۹۷ منتشر شده است.
۶. «آزاد سازی قسطنطنیه» منتشر شده در مجله نداء الاسلام، شماره ۱۴،
جولای/سپتامبر ۱۹۹۶.
۷. نبرد عین جالوت/نداء الاسلام، ش ۱۶، ژانویه ۱۹۹۷.
۸. نخستین تماس‌های اسلام با مردم بالکان، تألیف Nexhat ibrahimi اهل بوسنی.
۹. آشنایی با صحابه پیامبر، به زبان انگلیسی و اندونزیایی.
این پیوند، مربوط به سایت دانشگاه میسورولا (missouri Rolla) است.
۱۰. تاریخ اسلام در امریکا.
۱۱. مردی از مکه.

دانشگاه پنسیلوانیا

برای ورود به سایت دانشگاه پنسیلوانیا در امریکا به آدرس زیر وارد شوید:

<http://www.upenn.edu>

در این دانشگاه، مرکزی برای نگه‌داری نقشه‌های تاریخ اسلام وجود دارد. برای

مشاهده. این نقشه‌ها به آدرس زیر وارد شوید:

<http://ccat.sas.upenn.edu/~brvs/maps.html>

این مجموعه که توسط پروفیسور Barbara R. von schlegell نگه‌داری می‌شود و

یکی از بهترین مجموعه‌ها در نوع خود می‌باشد، عبارتند از:

۱. نقشه توسعه اسلام تا سال ۶۶۱ م.
 ۲. نقشه امپراتوری بنی‌امیه تا سال ۷۵۰ م.
 ۳. نقشه اواخر خلافت عباسی در سال ۹۰۰ م.
 ۴. نقشه جهان اسلام در ۱۳۰۰ م و ۱۵۰۰ م.
- هم‌چنین نقشه‌هایی از جهان اسلام که توسط R. Roolvink تهیه شده و عبارتند از:
۱. نقشه‌های قلمرو خلافت امویان در نیمه دوم قرن نهم میلادی و نیمه دوم قرن دهم.
 ۲. نقشه امپراتوری سلطان صلاح‌الدین (۱۱۹۳-۱۱۷۱ م) و نقشه جنگ‌های صلیبی در سوریه و فلسطین.
 ۳. نقشه اسپانیا در قرون سیزدهم و چهاردهم میلادی (فتح مجدد توسط پادشاهان مسیحی).
 ۴. نقشه‌های اسپانیا بعد از سقوط خلافت بنی‌امیه.
 ۵. نقشه گسترش امپراتوری عثمانی از اوایل قرن چهاردهم تا سال ۱۵۱۲ م.
 ۶. نقشه قلمرو سلاطین عثمانی در قرون شانزدهم و هفدهم.
 ۷. نقشه اواخر دوره تیموری و دولت صفوی در قرون شانزدهم و هفدهم.
 ۸. نقشه شرق اسلام در نیمه اول قرن سیزدهم.
 ۹. نقشه گسترش اسلام در شرق در دوره بنی‌امیه (۷۵۰-۶۶۱ م).
 ۱۰. نقشه خاورمیانه در قرن ششم میلادی.
 ۱۱. نقشه توسعه اسلام در زمان پیامبر اسلام (ص).
 ۱۲. نقشه خلافت عباسیان (۸۰۹-۷۸۶ م).
 ۱۳. نقشه مدیترانه در قرن نهم میلادی.

دانشگاه جُرجیا (georgia)

برای اتصال به پایگاه دانشگاه georgia در امریکا به سایت زیر وارد شوید:

[http:// www.uga. edu](http://www.uga.edu)

در سایت این دانشگاه، پایگاهی برای آشنایی با اسلام (بویژه در زمینه فلسفه، علم و تاریخ) وجود دارد. اینک به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// www.arches. uge. edu/ ~ godlas/ history. html](http://www.arches.uge.edu/~godlas/history.html)

در این صفحه می‌توانید مقالات و مباحث فراوانی را در زمینه اسلام مطالعه کنید. اینک به تعدادی از این پیوندها اشاره می‌کنیم:

۱. مقاله‌هایی از دکتر A. zahoor در زمینه فلاسفه و دانشمندان اسلامی قبل از رنسانس اروپایی.

۲. تاریخ مختصر اسلام که توسط بخش دانشجویان اسلامی شرکت نرم‌افزار Isl تهیه شده است.

۳. مجموعه جهان اسلام تا سال ۱۶۰۰ میلادی.

این مجموعه در واقع یک کتاب اینترنتی (on-line Book) است که توسط گروه تاریخ دانشگاه Calgary در کانادا تهیه شده و تاریخ سیاسی جهان اسلام را تا سال ۱۶۰۰ میلادی توضیح می‌دهد. این تاریخ هزار ساله شامل توسعه امپراتوری‌های اسلامی در آسیا، آفریقا و اروپا می‌شود. شش فصل این کتاب عبارتند از:

الف) آغاز اسلام، شامل مقدمه، امپراتوری‌های روم و بیزانس، ایران باستان، امپراتوری ساسانی، محمد(ص) و خلاصه تعالیم اسلام.

ب) خلافت و نخستین سلسله اسلامی.

ج) حکومت‌های منطقه‌ای.

- د) یورش مغول.
- ز) ظهور امپراتوری بزرگ اسلامی.
- س) هنر، دانش و علم.
۴. مقاله‌ای از Rina Drory در زمینه فرهنگ جاهلیت عباسیان که در گروه عربی و پژوهش فرهنگی دانشگاه تل‌آویو اسرائیل تهیه شده و در مجله *Studia Islamica*، فوریه ۱۹۹۶ به چاپ رسیده است.
۵. داستان بنی قریظه و یهودیان مدینه.
- این مقاله توسط W.N Arafat تهیه شده و در ۱۹۷۶ در مجله دانشجویی «انجمن آسیایی سلطنتی» در بریتانیا منتشر گردیده است.
۶. خلفای راشدین. این مقاله توسط انجمن اسلامی دانشجویی در امریکا و کانادا تهیه شده است.
۷. سخنرانی پروفیسور R.Stephen Humphreys در سال ۱۹۹۷ در دانشگاه کیوتو ژاپن تحت عنوان «تاریخ حلب و دمشق در سال‌های ۱۲۶۰-۶۳۵ میلادی».
۸. اسلام در چین، عنوان مقاله‌ای از یوسف عبدالرحمان است که تاریخ مختصر اسلام در چین را بین سال‌های ۶۵۰ تا ۱۹۸۰ میلادی بیان می‌کند.
۹. مقاله‌ای با عنوان «تاریخ سکه اسلامی در هند» (۱۷۵۵-۷۱۱م) که توسط انجمن دانشجویی پاکستان در مؤسسه پلی تکنیک Rensselaer تهیه شده است.
۱۰. مقاله‌ای تحت عنوان «اسلام در شبه جزیره مالزی» از حاج احمد قمر.
۱۱. اسلام در افریقا عنوان مقاله‌ای از پروفیسور عبدالرحمان از دانشگاه Ahmadu Bello در نیجریه است که تاریخ اوایل اسلام در افریقا را از ۶۱۵ تا اوایل قرن هشتم میلادی توضیح می‌دهد.
۱۲. انتشار اسلام در غرب افریقا. این مقاله نیز توسط پروفیسور عبدالرحمان

نوشته شده و تاریخ اسلام را در امپراتوری باستانی سودان غربی (مانند غنا، مالی و...) شرح می‌دهد.

۱۳. توضیحاتی در زمینه تبدیل تاریخ‌های اسلامی و غربی به یکدیگر.

دانشگاه ایوانسویل (evansville)

به سایت دانشگاه evansville در امریکا وارد شوید:

[http:// www.evansvill.edu](http://www.evansvill.edu)

در ابتدای این صفحه مقاله‌ای از بیل همینگر (Bill hemminger) با عنوان «چرا فرهنگ‌های جهان باستان را مطالعه کنیم؟» وجود دارد.

در انتهای صفحه پیوندهایی را برای آشنایی با مذاهب و فرهنگ‌های باستانی در خاورمیانه، هند، مصر، چین، یونان، روم، اسلام و اروپا ملاحظه می‌کنید. اینک روی پیوند Islam کلیک کنید و به پیوندهای سمت چپ این صفحه توجه نمایید.

۱. چنانچه روی پیوند An Intraduction to Islam کلیک کنید با مقاله‌ای از محمد.ی. حسین در مورد اسلام آشنا می‌شوید.

۲. پیوند Chronology، شما را با وقایع‌نگاری تاریخ جهان اسلام از ۵۷۰ تا ۱۴۹۲ میلادی، آشنا می‌کند.

۳. پیوند Essays ما را با مقالاتی در زمینه تاریخ اسلام آشنا می‌سازد. از جمله عبارتند از:

- محمد (ص) پیامبر: شرح مختصری از زندگی پیامبر. تألیف محمد علی.

- زندگی پیامبر اسلام از محمد حمیدالله.

- شرح پیامبری محمد (ص) Athar hussain.

- مقدمه‌ای به مقالات نوشته شده در مورد اسلام از انجمن دانشجویان مسلمان.

پایگاه تاریخ اسلام:

به سایت زیر وارد شوید:

[http:// www.muslimhistory. ooit. com](http://www.muslimhistory.ooit.com)

در این پایگاه، پیوندهایی برای مطالعه در زمینه تاریخ صدر اسلام، دوران خلفای راشدین، امامت ائمه شیعه و دوران غیبت را مشاهده می کنید. کلیه مطالب این سایت که در ۲۳ فصل گنجانده شده، عقاید تشیع امامیه را منعکس می کند.

دانشگاه ایالتی واشینگتن:

برای آشنایی با سایت دانشگاه ایالتی واشینگتن به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// www.wsu. edu](http://www.wsu.edu)

تعدادی از مقالات ریچارد هوکر (Richard Hooker) در زمینه اسلام و تمدن اسلامی را می توان در پایگاه اینترنتی این دانشگاه مطالعه کرد که به آن ها اشاره می کنیم:

«نبرد داخلی و امویان»، عنوان مقاله ای است که برای مطالعه آن به آدرس زیر وارد

شوید:

[http:// www.wsu. edu/ dee/ ISLAM/UMAY.HTM](http://www.wsu.edu/dee/ISLAM/UMAY.HTM)

در انتهای هر مقاله، چنانچه روی کلمه Next که به صورت پیوند است، کلیک کنید، به مقالات دیگر ریچارد هوکر دسترسی خواهید یافت. عناوین این مقالات عبارتند از:

- خلافت - اسلام - فرهنگ عربی قبل از اسلام - محمد(ص) پیامبر خدا - شیعه -

سلسله عباسیان.

تاریخ علم در اسلام:

به جهت اهمیت نفوذ علوم اسلامی در غرب، پایگاه‌های فراوان در اینترنت، موضوع علوم اسلامی را در قرون اولیه بررسی کرده‌اند. این مسئله بویژه در شاخه پزشکی، شیمی، ریاضیات و نجوم قابل توجه است. اینک به تعدادی از این پایگاه‌ها وارد می‌شویم:
- بررسی کتاب الطب در دانشگاه کالیفرنیا جنوبی:

<http://www.usd.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/abudawud/>

028.sat.html.

آدرس فوق، در واقع ترجمه کتاب سنن ابو داود است.

- ترجمه صحیح بخاری

<http://www.usd.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/bukhari/>

071.sbt.html

- برای آشنایی با پزشکی در اسلام به پایگاه زیر که بخشی از سایت کتابخانه ملی پزشکی در امریکا است، وارد شوید:

<http://www.nlm.nih.gov/exhibition/islamic-medical/islamic-oo.html>

برای آشنایی با فهرستی از علما و دانشمندان اسلامی در قرون اولیه به سایت زیر

وارد شوید:

<http://members.tripod.com/~wzzz/index.html>

در این فهرست، اسامی جابر بن حیان، خوارزمی، الکندی، البتانی، الفرقانی، رازی، مسعودی، بوزجانی و تعدادی دیگر را ملاحظه می‌کنید.

- پایگاه دانشمندان اسلامی و تمدن اسلامی:

[http:// users. erols. com/ zenithco/ index. html](http://users.erols.com/zenithco/index.html)

این سایت توضیحاتی را در زمینه دانشمندان اسلامی، ریاضیات و نجوم سال‌های ۷۰۰ تا ۱۵۰۰ میلادی (قبل از رنسانس اروپا) ارائه می‌دهد. هم‌چنین برای مطالعه مقاله‌ای با عنوان «ریشه‌های عربی (اسلامی) پزشکی در اروپا» تألیف Darid w. Tschanz به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// users. erols. com/ gmqm/ euromed 1.html](http://users.erols.com/gmqm/euromed1.html)

- پژوهش از پروفیسور ماهر علی، استاد تاریخ و فلسفه علم در دانشگاه هنر دانشگاه اسکندریه مصر، با عنوان وضعیت پزشکی در جهان اسلام، تألیف شده که برای مطالعه آن به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// www.levity. com/ alchemy/ islam 06. html](http://www.levity.com/alchemy/islam06.html)

- برای مطالعه مقالات و پژوهش‌ها در زمینه تاریخ پزشکی و شیمی در جهان اسلام در پایگاه پزشکی اسلامی، به سایت زیر وارد شوید:

[http:// www.islamic medicine. org/ hidtory. htm](http://www.islamicmedicine.org/hidtory.htm)

- برای آشنایی با علوم اسلامی، نقش علم در اسلام و تمدن اسلامی در دانشگاه Oklahoma در امریکا به پایگاه زیر وارد شوید:

[http:// www.ou. edu/ islamsci](http://www.ou.edu/islamsci)

در این صفحه پیوندهایی برای آشنایی با تاریخ علم و فن‌آوری در تمدن اسلامی و تاریخ علم ریاضی در اسلام مشاهده می‌کنید.

- هم‌چنین در مرکز میراث علمی در دانشگاه قاهره در مصر، پایگاهی برای مطالعه در زمینه تاریخ علم در اسلام وجود دارد. برای آشنایی با این پایگاه، به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// www.frcu. eun. eg/ www/universities/ html/ sch/ index. htm](http://www.frcu.eun.eg/www/universities/html/sch/index.htm)

- برای مطالعه کتاب «پزشکی اسلامی» که توسط Shahid Athar گردآوری شده و پایگاه مدرسه پزشکی ایندیاناپولیس وابسته به دانشگاه ایندیانا (Indiana) قرار دارد، به آدرس زیر وارد شوید:

[http:// www.islam - usa. com/ iml. html](http://www.islam-usa.com/iml.html)

این کتاب در واقع حاصل پژوهش و مقالات تعدادی از محققین می باشد و از یک مقدمه و نوزده فصل تشکیل شده است.